

Stor variasjon i innvandreres kriminalitet

Innvandrere er samlet sett overrepresentert blant straffede, men det er store forskjeller mellom landgruppene. Innvandrere fra enkelte land er svært overrepresentert, mens noen landgrupper er underrepresentert. Landene med høyest andel straffede er i stor grad kjennetegnet ved en svært høy andel unge menn, og befolkningssammensetningen forklarer inntil 25-45 prosent av overrepresentasjonen for disse landene. Justert for befolkningssammensetning er det likevel for enkelte land fortsatt over dobbelt så høy andel straffede sammenlignet med den øvrige befolkningen.

Vi vet fra tidligere studier at innvandrerne er overrepresentert i kriminalstatistikken i Norge (Gundersen, Haslund, Hustad, og Stene 2000; Haslund 2004). Det er også velkjent at innvandrerne har en annen sammensetning enn befolkningen ellers, særlig når det gjelder alder, og for noen land også kjønn. Siden kriminalitet er sterkt knyttet til alder og kjønn, er befolkningsstruktur trolig en viktig forklaring på forskjellene. At grupper med en høy andel unge menn er overrepresentert i kriminalstatistikken sammenlignet med grupper der det er en høy andel eldre kvinner, bør ikke overraske. Hvor stor del av overrepresentasjonen som kan forklares med befolkningsstruktur, er derimot uklart.

Innvandrere har imidlertid også et annet bosettingsmønster enn befolkningen ellers og er i mindre grad inkludert i det ordinære arbeidsmarkedet, hvilket også kan ha betydning for kriminalitetsmønstre. Men det er også store forskjeller mellom innvandrergrupper etter hvilket land de kommer fra både når det gjelder befolkningsstruktur, integrering og representasjon i kriminalstatistikken.

Et hovedformål i denne analysen er å eksplisitt ta hensyn til forskjeller i befolkningsstruktur når det gjelder kjønns- og aldersfordeling samt bostedsmønster og sysselsetting når vi gir et anslag på innvandreres representasjon blant straffede. Vi tar her med noen av de største enkeltlandene og grupperer øvrige land etter verdensdel.

Definisjoner

Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre, og som på et tidspunkt har innvandret til Norge. Disse sammenlignes her med personer uten innvandrerbakgrunn (inkludert personer med en norskfødt forelder, utenlandsfødte med norskfødte foreldre og utenlandsadopterte).

Norskfødte personer med to innvandrerforeldre er holdt utenfor denne analysen, men er med i rapporten denne artikkelen bygger på. En annen viktig gruppe som er utelatt, er personer med utenlandsk statsborgerskap som ikke har blitt tildelt et gyldig norsk personnummer, men som har oppholdt seg her for eksempel i jobbsammenheng, som turist, som asylsøker eller på annet legalt eller illegalt grunnlag.

Landbakgrunn er bestemt ut fra eget fødeland. Vi tar her med noen av de største enkeltlandene og grupperer øvrige land etter verdensdel. For detaljer, se Skarðhamar, Thorsen og Henriksen (2011).

Torbjørn Skarðhamar og
Lotte R. Thorsen

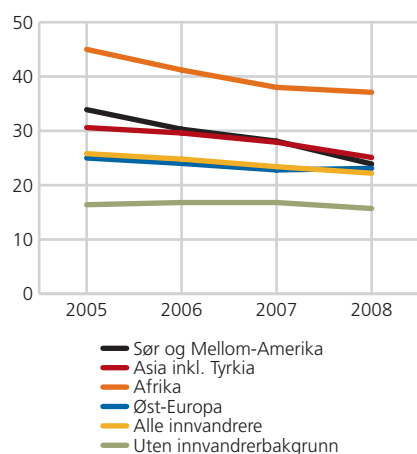
Artikkelen bygger på Rapporten 21/2011, Statistisk sentralbyrå, Kriminalitet og straff blant innvandrere og øvrig befolkning, som ble publisert i juni 2011 (Skarðhamar, Thorsen og Henriksen 2011). Rapporten er finansiert av Justisdepartementet og Utlendingsdirektoratet.

Torbjørn Skarðhamar er kriminolog og sosiolog, og forsker i Statistisk sentralbyrå, Gruppe for demografi og levekår. (torbjorn.skardhamar@ssb.no)

Lotte R. Thorsen er kriminolog og rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk. (lotte.thorsen@ssb.no)

Figur 1. Antall straffede, etter innvandrerbakgrunn og verdensdel. Per 1 000 innbyggere per år. 2005-2008

Kilde: Skarðhamar, Thorsen og Henriksen, 2011.

Nedgang i innvandreres overrepresentasjon

Vi har sett på personer som ble idømt en straffereaksjon i årene 2005-2008 (se tekstboks om datagrunnlag). For befolkningen uten innvandrerbakgrunn har andelen straffede ligget nokså stabilt på omtrent 16 personer per 1 000 innbyggere. For innvandrere er det derimot en nedgang i andel straffede i perioden, fra 26 til 22 per 1 000 innbyggere. Som vist i figur 1 er det særlig tegn til nedgang for innvandrere fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom-Amerika.

En tidligere studie av straffede i tidsrommet 1998-2002, viste at innvandrere fra Asia inkludert Tyrkia, Afrika, Øst-Europa og Latin-Amerika og deres norskfødte barn hadde en større økning i straffede enn den øvrige befolkningen (Haslund 2004). Denne utviklingen har altså snudd for flere grupper av innvandrere.

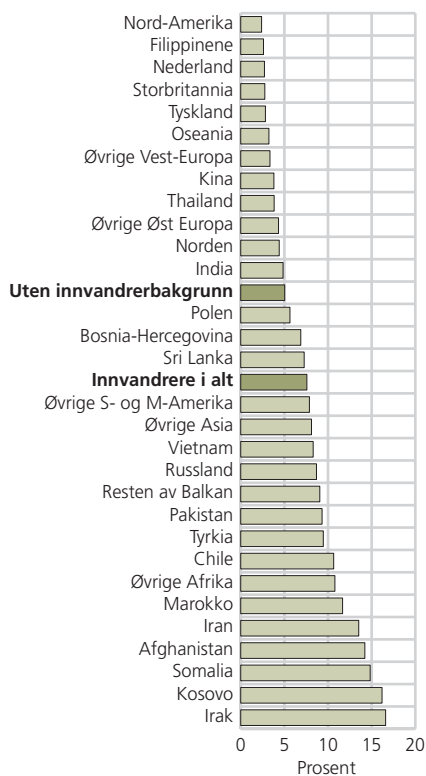
Stor variasjon i andel straffede mellom land

Vi ser her på andelen personer i hver innvandrergruppe som har fått minst en straffereaksjon i løpet av hele fireårsperioden 2005-2008. Ved å slå sammen flere årganger får vi mindre usikkerhet ved tallene når vi fordeler på enkeltland (se figur 2).

I perioden 2005-2008 ble 7 prosent av alle innvandrerne straffet, sammenlignet med 5 prosent for personer uten innvandrerbakgrunn. Men siden innvandrere utgjør en relativt liten andel av befolkningen, er de fleste straffede (85 prosent) uten innvandrerbakgrunn.

Innvandrere fra Norden har en litt mindre andel som er straffet, sammenlignet med dem som ikke er innvandrere. Innvandrere fra Vest-Europa, Filipinene, Kina, Thailand, Nord-Amerika og Oseania er alle betydelig underrepresentert blant straffede. Innvandrere fra disse landene er i stor grad arbeidsinnvandrere, eller kommet i forbindelse med utdanning eller familie-etablering.

Figur 2. Andel av befolkningen bosatt ved utgangen av 2004 som er straffet minst en gang i løpet av perioden 2005-2008, etter utvalgte land. Prosent

Kilde: Skarðhamar, Thorsen og Henriksen, 2011.

Datagrunnlag

Datagrunnlaget om straffede som vi har brukt her, er hentet fra Statistisk sentralbyrås statistikk over straffereaksjoner. Grunnlagsdataene til statistikk over straffereaksjoner hentes fra Det sentrale straffe- og politiopplysningsregister (SSP) og Det sentrale bøtregister (BOT) og fra et register for innkreving av blant annet straffe-krav (SIRI) under Statens innkreivingsentral.

Hele datagrunnlaget for statistikk over straffereaksjoner er ikke med i utvalget som benyttes her. Årlig er rundt tre av fire straffereaksjoner som blir avsagt i Norge, forenklete forelegg for mindre alvorlige trafikk- og tollforseelser, og disse straffereaksjonene er utelatt av datamaterialet som brukes i denne artikkelen. Dermed er det kun grunnlagsdata fra SSP og BOT som inngår i analysen.

I denne artikkelen inngår alle straffede med gyldig norsk personnummer som har blitt ilagt en eller flere straffereaksjoner i løpet av året, enten av påtalemyndigheten direkte eller i domstolen. Det vil si at alle personer som har blitt ilagt en straff som ubetinget fengsel, betinget fengsel, samfunnsstraff, forvaring, tvungent psykisk helsevern, tvungen omsorg, bot ved dom, forelegg og påtaleunntakelser, inngår i materialet.

Det er som årsangivelse benyttet datoen for når straffereaksjonen ble rettskraftig. Dette er forskjellig fra den offisielle statistikken, hvor man bruker året straffereaksjonen ble registrert i opphavsregisteret (SSP og BOT) som statistikkår. Vi ser på hvor mange enkeltpersoner 15 år og over som er straffet minst en gang i løpet av fireårsperioden 2005-2008.

Motsatt har innvandrere fra Øst-Europa, Tyrkia, Afghanistan, Irak, Iran og Pakistan, Sør- og Mellom-Amerika og Afrika alle en større andel som er blitt straffet i løpet av 2005-2008. Det er noen land som peker seg ut med svært høy andel straffede, som for eksempel Kosovo, Somalia, Afghanistan, Irak og Iran. For innvandrere fra disse landene er flukt en viktig innvandringsgrunn, men mange kommer også for å gjenforenes med familie, og ofte er det mannen som reiser i forveien og får beskyttelse som flyktning.

Vi ser altså at det er vesentlige forskjeller mellom enkeltgrupper av innvandrere. Innvandrere fra Vest-Europa og Nord-Amerika er underrepresentert blant straffede. Disse innvandrerne er i stor grad arbeidsinnvandrere. Andre land som er underrepresentert, har ofte en høy andel kvinner (i hvert fall i år 2004), og siden kvinner generelt er underrepresentert i kriminalstatistikken, slår dette ut på disse tallene. De landene som er overrepresentert, er derimot oftere fra den tredje verden. Dette er oftere grupper med en høy andel unge menn, og som har relativt kort gjennomsnittlig botid i Norge.

Befolkningssammensetningen er vesentlig

Kriminalstatistikken domineres av unge og unge voksne personer, og de er som oftest menn. Kun 16 prosent av alle som ble straffet i 2008, var kvinner. Uavhengig av innvandrerbakgrunn er det gjennomgående vanligst å bli straffet mens man er i alderen 17-25 år. Det er også i denne alderen at overrepresentasjonen av innvandrere er størst (Skarðhamar, Thorsen og Henriksen 2011).

Vi vet at det er vesentlige forskjeller i befolkningsstruktur mellom de enkelte innvandrergruppene og den øvrige befolkningen (Henriksen 2010). Noen innvandrergrupper består i vesentlig grad av unge menn, mens andre grupper har vært i Norge såpass lenge at det ikke er så stor forskjell på befolkningsstrukturen sammenlignet med øvrige befolkning. Det er derfor viktig å justere tallene for gruppens befolkningssammensetning, hvilket er gjort i figur 3.

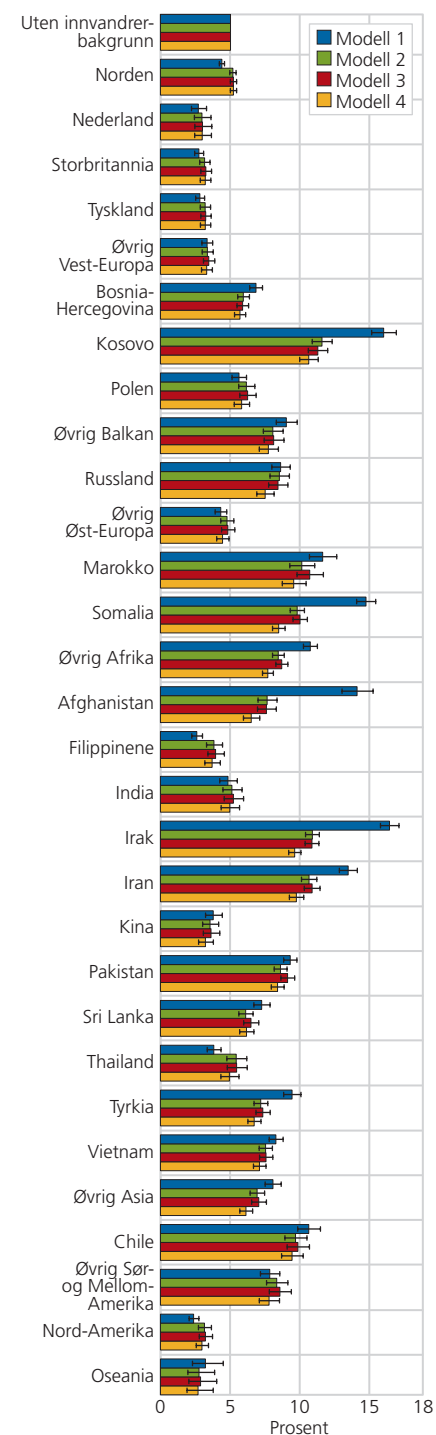
I figur 3 viser modell 1 tallene uten noen justeringer, som tilsvarende figur 2. Modell 2 viser andel straffede, men justert for befolkningsstruktur når det gjelder alder og kjønn. I modell 3 er det i tillegg justert for bostedskommune, og i modell 4 er det justert for sysselsetting. Noe av endringen kan skyldes systematisk seleksjon, for eksempel ved at det er en felles bakenforliggende egenskap som forårsaker både sysselsetting og kriminalitet. Derfor må justeringene i modell 3 og 4 sees som en øvre grense for betydning av disse variablene (se tekstboks om justerte kriminalitetsrater).

For de mest overrepresenterte gruppene blant straffede (Afghanistan, Somalia, Kosovo og Irak) forklarer befolkningsstrukturen i seg selv mellom 25 og 45 prosent av overrepresentasjonen. For eksempel hadde Afghanistan 2,8 ganger høyere andel straffede enn den øvrige befolkningen, men justert for

Justerte kriminalitetsrater

Vi ønsker å si noe om forskjeller i andel straffede når vi tar hensyn til enkelte kjennetegn ved befolkningssammensetningen. Dette gjøres ved å kontrollere for de aktuelle kjennetegnene i regresjonsanalyser og så regne om til sannsynligheter. Måten dette er gjort på er beskrevet i Skarðhamar, Thorsen og Henriksen 2011. Det justeres for kjønn, alder og bosted ved inngangen til året 2005, og for sysselsetting i 2004.

Figur 3. Andel straffede innvandrere og øvrige befolkning. Justert for ulike kjennetegn¹. 15 år og eldre. 2005-2008. Prosent og 95 prosent konfidensintervall

¹ Modell 1 er uten justeringer. I modell 2 er det justert for alder og kjønn. I modell 3 er det i tillegg justert for bostedskommune. I modell 4 er det i tillegg justert for sysselsetting i 2004.

Kilde: Skarðhamar, Thorsen og Henriksen, 2011.

alder og kjønn reduseres denne overhyppigheten til 1,5, som altså utgjør 45 prosent nedgang i overhyppigheten. Særlig for de landene som i utgangspunktet var mest overrepresentert, har justering for befolkningsstruktur størst effekt (se figur 3).

Blant de resterende landene er det bare restgruppen av afrikanske land og Tyrkia som får en vesentlig nedgang, men vi ser også en tydelig reduksjon for Bosnia-Hercegovina, Marokko, Pakistan, Sri-Lanka, Vietnam og restgruppen av asiatiske land. For de øvrige landene skjer det ingen vesentlig endring ved justering for alder og kjønn. Dette gjelder alle de vestlige landene, de fleste østeuropeiske landene, flere asiatiske land samt Sør- og Mellom-Amerika.

Bosted og sysselsetting har liten betydning

Det har vært antatt at bosted kan ha betydning for kriminalitet (Christie 1982) gjennom at det å bo i byer og de mest sentrale strøk gir en økt eksponering for risikofaktorer (for eksempel tilgang til illegale rusmidler og geografisk nærhet til kriminelle miljøer). Det er også vanlig å anta at sosial status og integrasjon i ordinært arbeidsmarked har vesentlig betydning for kriminalitet (Uggen og Wakefield 2008). Vi har brukt et mål på sysselsetting i 2004 som tilsvarer å ha hatt en inntekt minst lik minstepensjon for enslige (104 260 kroner i 2004). Dette er riktignok et ganske grovt mål på sosial status og integrering. Det fanger for eksempel ikke opp noe om hva slags type jobb det er snakk om, eller familiens økonomiske situasjon.

Å justere for bosted gir liten eller ingen endring, men å justere for sysselsetting har noe mer betydning i den forstand at det reduserer andelen straffede noe for enkelte land, primært Somalia og Irak, men det er ellers ikke vesentlige endringer i forhold til den justeringen som allerede er gjort for alder og kjønn. Disse grove målene for bosted og sysselsetting har dermed beskjeden forklaringskraft for innvandreres overrepresentasjon blant straffede (se figur 3).

Det er ikke dermed sagt at bosettingsmønster eller integrering er uten betydning for kriminalitet, men at en slik sammenheng eventuelt er noe mer komplisert. Å bo i by kan for eksempel neppe i seg selv sees på som en risikofaktor for kriminalitet, men det kan likevel være slik at mer lokale forhold er av betydning (Sampson and Groves 1989), for eksempel i nabolaget. Tilsvarende er det ikke grunn til å tro at bare det å være i jobb eller ikke er avgjørende i seg selv, men arbeidsforholdets karakter og lønn kan være av betydning. Men disse spørsmålene faller utenfor hva vi kan besvare i denne studien.

Gir idømte reaksjoner et riktig bilde av begått kriminalitet?

Det er tydelig at innvandrere er vesentlig overrepresentert blant straffede, og selv om vesentlige andeler av denne overrepresentasjonen skyldes befolkningssammensetningen, er det likevel store forskjeller som gjelder å forklare.

Et vesentlig poeng er om innvandreres overrepresentasjon blant straffede kan skyldes at de har en høyere oppdagelsesrisiko fordi de er utsatt for mer kontroll fra politiets side. Med andre ord kan det være

slik at innvandrere blir diskriminert i rettssystemet (tilsiktet eller utilsiktet). Noen studier antyder at noe slikt kan være tilfelle (Holmberg og Kyvsgård 2003). At unge mørkhudete gutter lettere blir stoppet og sjekket tilfeldig av politiet, virker heller ikke usannsynlig – og det finnes en del historier om dette (Sollund 2008). Det mangler så vidt vi vet sikre systematiske undersøkelser om hvorvidt måten rettsvesenet møter innvandrere og deres norskfødte barn på har konsekvenser for overrepresentasjonen i kriminalstatistikken, og dette spørsmålet må derfor regnes som uavklart i norsk sammenheng. For en del grupper er overrepresentasjonen såpass høy at hvis den bare skyldtes forskjellsbehandling, ville det være svært grovt.

Det er en tendens til at de innvandrergruppene som er mest overrepresentert har relativt kort botid. For eksempel kom flertallet av somalierne og irakerne til Norge etter år 2000 (Henriksen 2010). Man har sett at integrering (i vid forstand) tar noe tid (NOU 2011/14). Det kan tenkes at økt integrasjon også kan virke kriminalitetsforebyggende, men hvorvidt dette medfører riktighet, er usikkert. Det er likevel en indikasjon på at botid er verd å se nærmere på i forbindelse med kriminalitet.

Et relatert poeng er i hvilken grad overrepresentasjonen skyldes situasjonen her i Norge eller personenes bakgrunn fra før de ankom Norge. Noen mekanismer er trolig innvandrerspesifikke og knyttet til nettopp situasjonen som innvandrer og grunnen til at de kom til Norge. I denne studien har vi imidlertid bare beskrevet noen hovedtrekk blant straffede, dog med justeringer for visse kjennetegn. Å gi gode *forklaringer* på disse mønstrene bør være et viktig mål for fremtidige studier.

Referanser

Christie, Nils (1982): *Hvor tett et samfunn?* Oslo: Universitetsforlaget.

Gundersen, Frants, Ulla Haslund, Arnt Even Husted, og Reid Jone Stene (2000): *Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*, Rapport 2000/18, Statistisk sentralbyrå.

Haslund, Ulla (2004): «Kriminalitet – Straffede innvandrere», i Lars Østby: *Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem?* Del II Levekår, Notater 2004/66, Statistisk sentralbyrå.

Henriksen, Kristin (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*, Rapport 2010/06, Statistisk Sentralbyrå.

Holmberg, Lars and Britta Kyvsgård (2003): Are immigrants and their descendants discriminated against in the Danish criminal justice system? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4, 125-142.

NOU (2011:14): *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak*, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.

Sampson, Robert J. og W. Byron Groves (1989): Community structure and crime: Testing social disorganization theory *American Journal of Sociology* 94, 774-802.

Skarðhamar, Torbjørn, Lotte Rustad Thorsen og Kristin Henriksen (2011): *Kriminalitet og straffede blant innvandrere og øvrige befolkning*, Rapport 2011/21, Statistisk sentralbyrå.

Sollund, Ragnhild (2008): «Politets blikk: Et optisk bedrag?» i *PHS Forskning*, M. Egge (ed.). Oslo: PolitiHøgskolen.

Uggen, Christoffer og Sara Wakefield (2008): «What have we learned from longitudinal studies of work and crime?», i A.M. Liberman (Red.), *The long view of crime*, New York: Springer.